СЪВМЕСТЕН ДОКЛАД ОТНОСНО СОЦИАЛНАТА ЗАКРИЛА И СОЦИАЛНОТО ПРИОБЩАВАНЕ ЗА 2009 г. — РЕЗЮМЕ

Социално приобщаване, пенсии, здравеопазване и дългосрочни грижи

Европейска комисия

Настоящата публикация се осъществява с подкрепа по линия на Програмата на Общността за трудова заетост и социална солидарност (2007—2013 г.). Тази програма се управлява от генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и равни възможности“ на Европейската комисия. Тя бе създадена за предоставяне на финансова подкрепа при изпълнението на целите на Европейския съюз в областта на трудовата заетост и социалните въпроси, както са определени в Социалната програма, като така допринася за постигането на целите от Лисабонската стратегия в тези области.

Седемгодишната програма е предназначена за всички заинтересовани страни, които могат да помогнат за разработването на целесъобразно и ефективно законодателство в областта на трудовата заетост и социалните въпроси и на политики за изпълнение в държавите-членки от ЕС-27, страните от ЕАСТ/ЕИП, страните кандидатки и страните, на които предстои кандидатстване за членство в ЕС.

Мисията на програмата е да направи по-значим приноса на ЕС за подкрепа на ангажиментите на държавите-членки и техните усилия за създаване на по-добри работни места и за изграждане на по-единно общество. За тази цел програмата ще се окаже от съществено значение при:

- предоставянето на насоки при анализирането и разработването на политики от сферата на програмата;
- осъществяването на надзор и отчетност при прилагането на законодателството и политиките на ЕС в областта на политиките на програмата;
- насърчаването на обмен в областта на политиките, на научаването и оказването на подкрепа сред държавите-членки по отношение на целите и приоритетите на ЕС; както и
- представяне на вижданията на заинтересованите страни и на обществото като цяло.

За повече информация:
http://ec.europa.eu/progress

СЪВМЕСТЕН ДОКЛАД ОТНОСНО СОЦИАЛНАТА ЗАКРИЛА И СОЦИАЛНОТО ПРИОБЩАВАНЕ ЗА 2009 г.

РЕЗЮМЕ

Социално приобщаване, пенсии, здравеопазване и дългосрочни грижи

Европейска комисия

Генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и равни възможности“
отдели E2 и E4
Текстът е изготвен през юни 2009 г.

Нито Европейската комисия, нито което и да е лице, действащо от нейно име, носят отговорност за начина, по който би могла да бъде използвана съдържащата се в настоящата брошура информация.

© снимки: Getty Images

За всяка употреба или възпроизвеждане на снимков материал извън авторското право на Европейските общности трябва да бъде искано разрешение директно от притежателя(ите) на авторските права.

Europe Direct е услуга, която ви помага да намерите отговор на вашите въпроси за Европейския съюз.

Единен безплатен телефонен номер (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Някои мобилни оператори не предоставят достъп до телефони, започващи с 00 800, или таксуват тези обаждания.

Допълнителна информация за Европейския съюз можете да намерите в интернет чрез сървъра *Europa* (http://europa.eu).

В края на изданието ще намерите неговите каталожни данни.

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2009 г.

ISBN 978-92-79-13151-6
doi:10.2767/44603

© Европейски общности, 2009 г.
Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника.

Printed in Belgium

ОТПЕЧАТАНО НА БЯЛА, НЕОБРАБОТЕНА С ХЛОР ХАРТИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ 5

СОЦИАЛНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА. 8
Повече граждани подават заявления за обезщетения 8
Приносът на социалната политика. 9
Засилване на солидарността 9
Ролята на Европейския социален фонд 9

БОРБА СРЕЩУ БЕДНОСТТА И СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ 10
Помощ за извеждане на децата от състояние на бедност 11
Стимулиране на социалното приобщаване на ромите 11
Активно приобщаване 12
Мигрантите 12
Хора с увреждания 13
Усилия за преодоляване на бездомността 13
Усилия за преодоляване на неравностойното положение в областта на образованието 14
Действия срещу финансовото изключване 14

АДЕКВАТНИ И УСТОЙЧИВИ ПЕНСИИ 15
Определяне на „адекватност“ и „устойчивост“ 15
Повече заети лица и за по-дълго 16
Гарантиране на адекватност на пенсиите 17
Капиталови пенсионни схеми 17
Влияние на кризата върху доходите от капиталови пенсионни схеми 18
Разпоредби относно минималните доходи 18

ОБЩОДОСТЪПНО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И ДЪЛГОСРОЧНИ ГРИЖИ 19
Подобряване на здравните системи. 19
Достъп до здравеопазване за всички 19
Качество на здравеопазването 21
Устойчивост и координация 21
Дългосрочни грижи 21

ЗАКЛЮЧЕНИЯ 22

ВЪВЕДЕНИЕ

В настоящата брошура са представени главните констатации от Съвместния доклад относно социалната закрила и социалното приобщаване за 2009 г. и се прави преглед на основните тенденции в тези области в Европейския съюз (ЕС) като цяло и на национално равнище.

Съвместният доклад за 2009 г. се основава на националните стратегически доклади (НСД) на държавите-членки — документи, в които те излагат стратегиите си за това как възнамеряват да спомогнат за постигане на общите социални цели на ЕС. Представени на Европейската комисия през есента на 2008 г., националните стратегически доклади обхващат периода от 2009 г. до 2011 г. и акцентират върху три главни области — социално приобщаване; пенсии; и здравеопазване и дългосрочни грижи. Целта е ключовите послания, произтичащи от доклада, да обуславят дейността, свързана с политиката в сферата на социалната закрила и социалното приобщаване през идните години.

Действия на равнище ЕС

ЕС работи за подпомагане на социалното приобщаване и социалната закрила чрез Процеса за социална закрила и социално приобщаване. Чрез него ЕС координира и насърчава усилията на държавите-членки за борба против социалното изключване и бедността и за реформиране на системите им за социална закрила въз основа на споделен опит. Действията на равнище ЕС се основават на приети цели, общи за ЕС, които държавите-членки осъществяват посредством национални планове за действие. Междувременно се предоставя финансиране от страна на ЕС за дейности в подкрепа на тези усилия.

Системата на ЕС за общи цели и показатели, оценка и докладване на социалната закрила и социалното приобщаване — отвореният метод на координация (ОМК) — функционира в тандем със Стратегията на ЕС за растеж и работни места. Съвместният доклад относно социалната закрила и социалното приобщаване е съществена характеристика на ОМК (вж. карето).

Отворен метод на координация

Подходът на ЕС към социалната политика се основава на ОМК — механизъм за координиране на икономическите и социални политики и политиките по заетостта на държавите-членки. Стремежът е да се постигне напредък по пътя към общите европейски цели, като на отделните държави се даде възможност за избор при определяне на политиките и на най-добрите начини за постигането им. При ОМК държавите-членки изготвят национални планове за действие, в които се очертават приоритетите и планираните действия, като Европейската комисия подкрепя, наблюдава и контролира напредъка.

Икономическото положение

Предадени в края на септември 2008 г., НСД на държавите-членки бяха изготвени преди последиците от финансовата криза да се проявят в реалната икономика. Въпреки че тези събития не можеха да се предвидят в НСД, държавите-членки и Комисията постигнаха съгласие, че докладите са все още приложими и че предвидените действия за подпомагане на постигането на общите социални цели са станали още по-належащи. По-специално, подходящите социални политики следва да подкрепят както целта за смекчаване на неблагоприятните социални последици за най-уязвимите лица, така и тази за намаляване на въздействието на кризата върху икономиката като цяло.

Социално приобщаване

Около 16 % от населението на ЕС — или 79 милиона души — са изложени на риск от бедност, свързана с доходите, като при децата и възрастните хора този процент е още по-висок. Бедността има множество корени: лоши жилищни условия, недостатъчна квалификация, липса на реален достъп до здравни грижи и други жизненоважни услуги, невъзможност да се получи достъп до пазара на труда — всички тези фактори, особено в комбинация, могат да лишат гражданите от възможността да участват пълноценно в обществения живот.

Социално приобщаване означава да се гарантира, че всички, включително уязвимите групи, могат да играят пълноправна роля на работното си място и в обществото и че имат равни възможности в това отношение. Стимулирането на социалното приобщаване е от съществено значение и за постигането на целите на ЕС за постоянен икономически растеж, за повече и по-добри работни места и за по-голямо социално сближаване.

Като се има предвид, че 2010 година е определена за Европейска година за борба с бедността и социалното изключване, до тогава ЕС следва да потвърди ангажимента си да окаже решаващо въздействие за изкореняване на бедността и социалното изключване.

Социална закрила

Системите за социална закрила са силно развити в ЕС. Те защитават хората срещу такива рискове като недостатъчни доходи, свързани с безработица, болест и инвалидност, родителски задължения, старост или недостатъчни доходи, свързани със загубата на съпруг/съпруга или родител. Те също така гарантират достъп до услуги, които са от съществено значение за достоен живот.

Неравнопоставеността обаче продължава да съществува и в един бързо променящ се свят системите за социална закрила са изправени пред нови предизвикателства. По-конкретно, главните заплахи произтичат от застаряването на населението — съгласно прогнозите, до 2050 г. делът на гражданите на възраст над 65 години ще нарасне с 77 %. Ето защо държавите-членки осъществяват реформи в пенсионните си системи и в системите на здравеопазването и дългосрочните грижи, за да осигурят всеобщ и устойчив достъп до тях.

ЕС подкрепя модернизацията на системите за социална закрила с оглед осигуряване на социална закрила за всички и насърчаване на активното участие на всички в обществото.

Ролята на разходите за социална закрила

Социалната закрила служи за облекчаване на бедността, но тя спомага и за осигуряване на хората срещу важни социални рискове. Едно по-внимателно разглеждане на разходите за социална закрила показва, че на пенсиите за старост и на обезщетенията за болест и здравни грижи се пада по-голямата част от разходите във всички държави-членки на ЕС (вж. фигурата). Поради това, когато се оценява превантивната роля на социалната закрила, следва да се разглежда по-специално гъвкавостта на пенсионните системи и достъпа на гражданите до здравеопазване.

Обезщетения по линия на социалната закрила (% от БВП, 2006 г.)

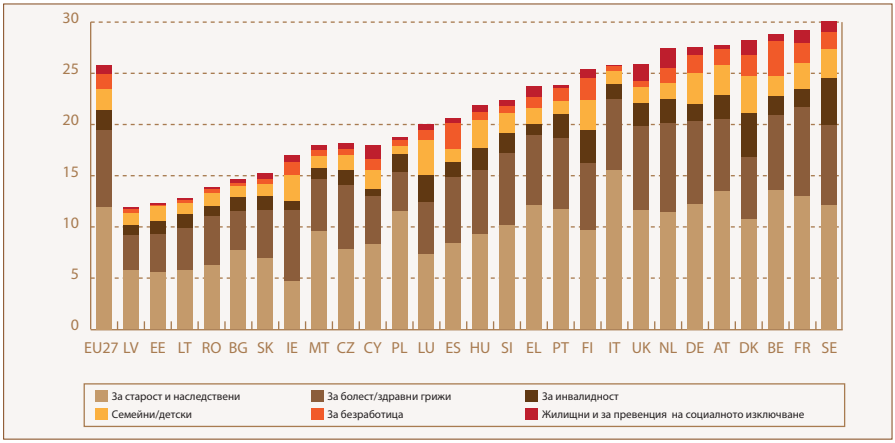

Източник: Евростат.

СОЦИАЛНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ИКОНОМИЧЕСКАТА КРИЗА

Огласените неотдавна статистически данни за заетостта ясно показват въздействието на отрицателните финансови тенденции върху пазарите на труда. Равнището на безработицата в ЕС, например, нарасна от ниската стойност 6,7 % през март 2008 г. на 8,3 % през март 2009 г. Отрицателните последици бяха особено големи за някои държави като Естония, Испания, Ирландия, Литва и Латвия.

Равнище на безработицата (%)

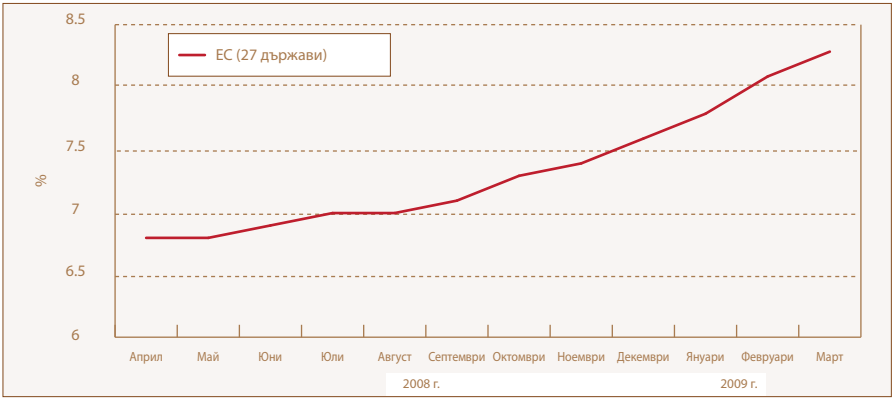

Забележка: Графиката показва безработните лица като процент от работната сила (общия брой на заетите и безработните лица).
Източник: Евростат.

Повече граждани подават заявления за обезщетения

През последните месеци безработицата нарасна значително и в ЕС като цяло, и в повечето държави-членки, особено при определени групи, каквито са младите хора, лицата с временни договори и мигрантите. Информацията, събрана от комитет „Социална закрила", подсказва, че повечето държави-членки очакват системите за социално подпомагане да бъдат подложени на натиск, тъй като някои от лицата, понастоящем обхванати от схемата за осигуряване срещу безработица, могат да загубят правата си на обезщетения, преди да си намерят нова работа. В допълнение, в някои държави вече започна да нараства процентът на по-възрастните работещи лица, подаващи заявления за ранно пенсиониране или за инвалидизация.

В някои държави бързо се увеличава броят на домакинствата, които просрочват плащанията по ипотечните си заеми или са застрашени от изземване на ипотекирания имот. Съобщава се и за

повишен дял на случаите на свръхзадлъжнялост и за проблеми с достъпа на физическите лица до кредити. Капиталовите пенсионни схеми се сблъскват с рязък спад в стойността на инвестициите, чрез които се покриват пенсионните задължения.

Приносът на социалната политика

Системите за социална закрила играят ролята на „автоматични стабилизиращи фактори", като спомагат за смекчаване на последиците от икономическия спад за гражданите, и по-специално за най-уязвимите лица. При сегашните перспективи се предвижда нарастване на разходите за социална закрила, въпреки че държавите-членки имат различен капацитет за удовлетворяване на тези повишени потребности.

Най-силно засегнатите жертви на кризата вероятно ще бъдат уязвимите домакинства в неравностойно положение на пазара на труда и в обществото. Оттук и необходимостта от социални предпазни мрежи, които да са достатъчно функционални, за да предотвратят срива на хората, и достатъчно ефективни, за да ги върнат и да им осигурят активно участие в социалния живот и на пазара на труда.

Засилване на солидарността

Един от начините за смекчаване на последиците от икономическата криза и за подпомагане на възстановяването от нея е да се опрем на ценностите, които са в основата на социалните политики на ЕС, и на напредъка в реформите на системите. Неотдавнашните структурни реформи в областта на социалната сигурност дадоха резултат — осигурена беше заетост за повече хора, повишиха се гаранциите за по-добро заплащане на труда и гъвкавостта на пазарите на труда, удължи се трудовият живот и се подпомогна икономическият растеж. От първостепенно значение е по-нататъшното засилване на положителното взаимодействие с мерките за растеж и работни места, по-специално като се обърне по-голямо внимание на ефективната интеграция на политиките и включването на тревожните социални аспекти в други области на политиката.

За да се преодолеят отрицателните последици за заетостта и социалното сближаване, следва да се продължат дългосрочните реформи. Те трябва да се балансират с краткосрочни мерки, насочени към предотвратяване на загубата на работни места и подкрепа на доходите на домакинствата. Нужен е силен и съгласуван отклик от страна на ЕС, като важни указания в това отношение се съдържат в Европейския план за икономическо възстановяване — стратегията на ЕС за привеждане в действие на възстановяването от настоящата икономическа криза.

Ролята на Европейския социален фонд

В допълнение, необходимо е гъвкаво и своевременно използване на целия потенциал на Европейския социален фонд за смекчаване на социалните последици от кризата чрез подпомагане на бързото завръщане на безработните на пазара на труда и насочване на вниманието към най-уязвимите лица. Полагат се усилия за опростяване на ползването на структурните фондове на ЕС и за засилване на координацията със социалните политики.

БОРБА СРЕЩУ БЕДНОСТТА И СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ

Както е показано в полето „СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ", значителна част от населението на ЕС живее под прага на бедността[1]. Тази цифра варира от 10 % в Чешката република и Нидерландия до 21 % в Латвия. Нещо повече, децата и възрастните хора са изправени пред още по-голям риск от изпадане в бедност — при тях стойността е 19 %. Нужна е бдителност, тъй като могат да се появят нови рискови групи — например млади работници и нови участници на пазара на труда — както и да възникнат нови рискове.

СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ: 16 % от европейците, или 79 милиона души, са били застрашени от изпадане в бедност през 2007 г.

Равнище на риска от изпадане в бедност в ЕС (%, 2007 г.)

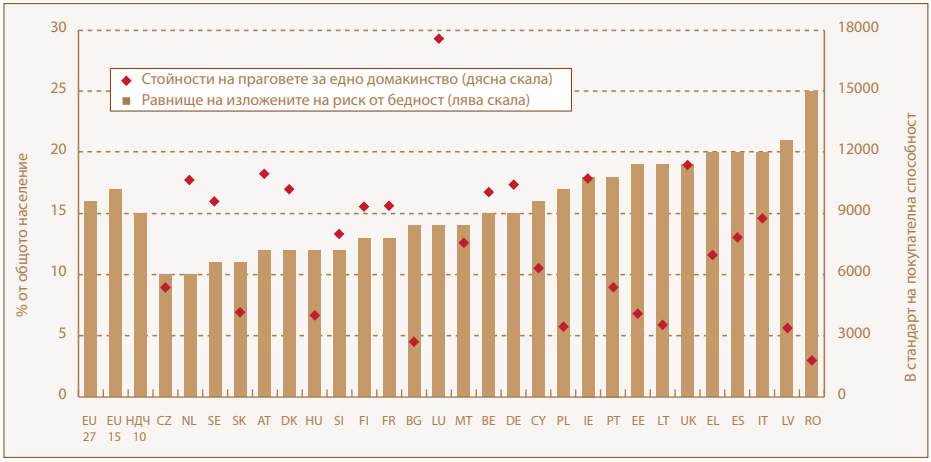

Източник: Статистически данни на Общността за доходите и условията на живот (EU-SILC) (2007 г.); доходи за 2006 г.; с изключение на Обединеното кралство (доходи за 2006 г.) и на Ирландия (подвижен референтен период за дохода 2005—2006 г.); Румъния: Национално проучване на бюджета на домакинствата 2006 г. България: липсват данни.
НДЧ = Нови държави-членки

[1] Той се определя като 60 % от националния среден разполагаем доход на еквивалентна единица, след социалните трансфери.

Помощ за извеждане на децата от състояние на бедност

Делът на децата в ЕС, при които има риск от изпадане в състояние на бедност, не е намалял от 2000 г. насам. След като започна процесът на социално приобщаване, борбата с детската бедност и дейността по прекъсване на предаването на неравностойното положение от поколение на поколение се превърнаха във важна грижа. Този въпрос все повече се откроява като ключов приоритет за държавите-членки.

По време на сесията си през март 2006 г. Европейският съвет отправи призив към страните от ЕС-27 да предприемат решителни стъпки за изкореняване на бедността сред децата. Много от тях взеха този призив присърце. Нещо повече, по-голямата част от страните, които отдадоха приоритетно значение на този въпрос, сега планират подсилване на стратегиите си и прилагат по-многопосочен и интегриран подход.

Трябва да се подпомагат усилията на държавите-членки за прилагане на всеобхватни стратегии срещу бедността и социалното изключване на децата, включващи качествени, достъпни и финансово постижими грижи за децата.

22 страни си поставиха цели, свързани с детската бедност, като 16 от тях използват показатели, договорени на равнище ЕС. Няколко държави определиха и междинни цели за конкретните предизвикателства, пред които са изправени (домакинства на безработни, семейства, изложени на най-голям риск, дълбочина на бедността, грижи за децата).

В допълнение като цяло се обръща по-голямо внимание на децата и на семействата при цялостната разработка на политиките за социално приобщаване, по-специално в контекста на политиките за активно приобщаване. Така много страни включиха въпроса за детската бедност в политиките си в такива области като минималните доходи и заплати, съчетаването на професионалния и семейния живот, и услугите, улесняващи семействата.

Стимулиране на социалното приобщаване на ромите

Като правило ромите в цяла Европа са в неравностойно положение в редица аспекти, което ги прави изключително податливи на социално изключване и бедност. Затова и държавите-членки със значително ромско малцинство са наблегнали в по-голяма степен на този въпрос и като цяло е налице по-добро разбиране на предизвикателствата, свързани с него.

По-специално въпросите, по които следва да се работи, включват десегрегацията, достъпа до заетост, преодоляване на неравностойното положение в областта на образованието, както и подобряване на достъпа до основни услуги, като жилищно настаняване и здравеопазване. Необходима е обаче всеобхватна рамка на политиката, в съчетание с повече данни и по-широка и надеждна база от знания.

Активно приобщаване

Да се борим срещу социалното изключване означава да насърчаваме приобщаването на уязвимите групи и да работим за преодоляване на дискриминацията във всички сфери на живота, включително на пазара на труда. Стратегиите за „активното приобщаване" играят важна роля — чрез тях се гарантира, че социалните политики ще активизират хората, които са в състояние да работят, като същевременно осигурят задоволителен жизнен стандарт за онези, които са и ще останат извън пазара на труда.

Активното приобщаване, което същевременно стимулира пазарите на труда, благоприятстващи приобщаването, и осигурява адекватни доходи и достъп до качествени услуги, е приоритет за повечето държави-членки. В повечето случаи обаче по различните аспекти се работи отделно, въпреки че по-голямата част от хората в неравностойно положение са изправени пред множество затруднения и че цялостният подход в реакцията към тях е от съществено значение.

Няколко държави предприеха стъпки за запазване на покупателната способност на лицата с минимални доходи. Но от първостепенно значение продължава да бъде, например, планирането на по-добри връзки между обезщетенията за безработица и подкрепата на работното място, за да се създадат правилните стимули, като същевременно се осигури адекватна подкрепа на доходите и предотвратяване на бедността сред заетите и се насърчи трайното приобщаване към пазара на труда.

Мигрантите

Друга група, която като правило се сблъсква с различни аспекти на неравностойното социално положение, е тази на имигрантите. Действително между тази група и мнозинството от населението продължават да съществуват отчетливи различия по отношение на бедността, доходите, здравето, заетостта, безработицата, образованието и отпадането от училище.

Държавите-членки, като такива, отдават приоритетно значение на приобщаването на мигрантите. Те все повече възприемат цялостен подход и наблягат на ангажирането и на мигрантите, и на приемното общество в този процес, а няколко от тях работят за установяване на тясно взаимодействие между политиките относно приобщаването и антидискриминационните мерки. Но този въпрос все още се нуждае от повишено внимание.

Хора с увреждания

При наличието на около 50 милиона европейски граждани с някакъв вид увреждане[2] приобщаването на тези граждани продължава да стои на дневен ред. Всеобщо е мнението, че липсата на доходоносна дейност и недостатъчната подкрепа на доходите са в основата на бедността на хората с увреждания, но количествените доказателства са все още оскъдни. Държавите-членки наблягат, например, на интегрирането на хората с увреждания в пазара на труда и на премахването на пречките пред образованието и ученето през целия живот

Малко от тях обаче отдават приоритетно значение на премахването на структурните препятствия пред пълното участие в обществото. Съществуват и други възможности да се обърне по-голямо внимание на хората с увреждания при разработката на политиките в различните области (интегриране на съображенията, свързани с хората с увреждания, в политиките на ЕС).

Усилия за преодоляване на бездомността

Бездомността е една от най-тежките форми на социално изключване и при сегашната икономическа обстановка предлагането на жилища на достъпни цени и предотвратяването на принудително напускане на дома са още по-важни за справяне с бедността и социалното изключване.

В някои държави се прилагат всеобхватни, многопосочни стратегии именно за справяне с различните проявления на бездомността, докато в други се набляга на мерките, интегрирани в по-широки рамки на политиката, например свързани с жилищата, заетостта и здравеопазването. Жилищното подпомагане — съчетаването на целта за независим живот с индивидуална социална подкрепа — е обект на голямо внимание.

Няколко държави-членки са си поставили за цел да намалят бездомността или да засилят структурите за оказване на подкрепа. Липсата на надеждни данни обаче продължава да подкопава усилията за определяне и наблюдение на ефективни политики. Насърчаването на финансовото приобщаване е от решаващо значение за предотвратяване на бездомността, особено при настоящите обстоятелства; следва да се осигури подходяща подкрепа и консултиране на хората, които са застрашени от принудително извеждане от дома или отнемане на жилището поради неиздължаване на кредити.

[2] Проучване на работната сила, ad hoc модул относно лицата с увреждания за 2002 г., в съчетание с приблизителен разчет на Евростат за населението през 2008 г.

Усилия за преодоляване на неравностойното положение в областта на образованието

В повечето страни се осъзнава значението на образованието, но само в някои от тях този въпрос е включен във всеобхватна дългосрочна стратегия за предотвратяване и преодоляване на социалното изключване. Предучилищното образование се разглежда като основен фактор — и като ключов елемент за премахване на неравностойното положение в социално-икономическата сфера, и като средство за улесняване на съчетаването на професионалния и семейния живот. Усилията са насочени и към осигуряване на стандарти за високо качество във всички училища, към борба с отпадането от училище, към подобряване на достъпа до образование на специфични групи и към въвеждане на мерки за признаване на придобити в миналото знания.

Действия срещу финансовото изключване

Действията срещу финансовото изключване са от първостепенно значение във всяка стратегия, насочена срещу бедността, а кризата още повече извежда този въпрос на преден план. От една страна, хората, които се сблъскват с бедност и/или изключване, се натъкват на специфични трудности, свързани с достъпа до финансови услуги, с отрицателни последици за личните им финанси или способности за намиране на работа. Отказът на достъп до финансови услуги на масовия пазар може да доведе до насочване на хората към по-скъпи и рискови алтернативни финансови продукти. От друга страна, при общото население неправилният маркетинг и неравностойният достъп до информация за финансовите услуги могат да доведат до свръхзадлъжнялост.

Някои държави-членки имат всеобхватни политики, които често включват дългово консултиране, а една от тях се бори със свръхзадлъжнялостта като свой приоритет. Микрокредитирането — използването на малки заеми за стимулиране на предприемачеството сред бедните — в някои страни е предназначено за хора, които нямат достъп до масовия кредитен пазар.

СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ: Въпреки цялостния напредък на пазарите на труда 7 % от заетите лица живеят под прага на бедността („бедност сред заетите“)

АДЕКВАТНИ И УСТОЙЧИВИ ПЕНСИИ

Застаряването на населението може да окаже отрицателно влияние върху пенсионната система. Съгласно прогнозите показателят за възрастова структура (съотношението на населението, навършило и превишаващо 65 години, към това на възраст 15—64 години) ще се увеличи повече от два пъти — от 25 % на 53 % — в периода между 2004 и 2050 г.[3] *Въпреки че „старост" вече не е синоним на „финансови затруднения", рискът от изпадане на пенсионерите в бедност продължава да съществува.*

През последното десетилетие държавите-членки реформираха пенсионните си системи с цел по-добро осигуряване на адекватни и устойчиви пенсии. Постигнат е напредък в обезпечаването на адекватни пенсии, без да се застрашават финансовата устойчивост и стимулите за работа. Въпреки това, поради новите икономически перспективи, намирането на необходимия точен баланс ще се окаже още по-голямо предизвикателство.

Определяне на „адекватност" и „устойчивост"

Целта на пенсионните схеми е да осигурят задоволителен жизнен стандарт на пенсионерите, за да се предотврати бедността и социалното изключване на старини. Такива адекватни пенсии позволяват на възрастните граждани да споделят икономическото благоденствие на своята държава и да участват в обществения, социалния и културния живот. Адекватните бъдещи пенсии обаче изискват устойчиво финансиране на пенсионните системи, предвид бързо застаряващите общества. Ето защо адекватният размер и устойчивостта на пенсиите са неразривно свързани.

Относителен доход на възрастното население: среден доход на хората, навършили 65 години, като дял от дохода на хората на възраст 0—64 години, 2007 г.

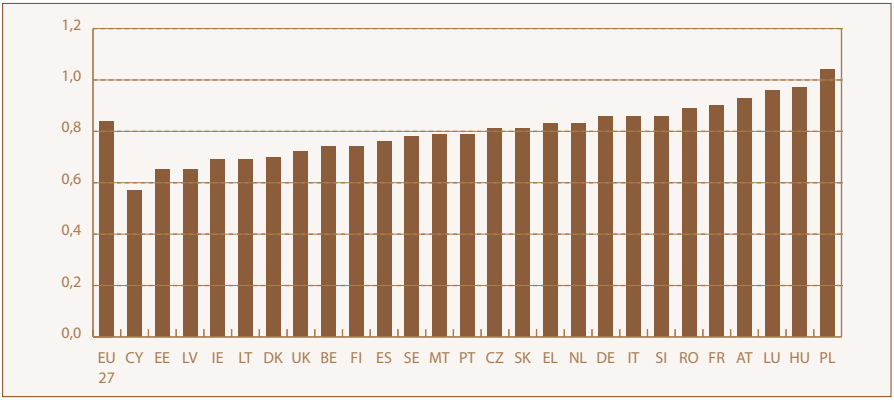

Източник: Евростат.

[3] Евростат.

Повече заети лица и за по-дълго

Поради увеличението на очакваната продължителност на живота при реформите на пенсионните системи се набляга на поддържане на активността на по-възрастните хора на пазара на труда. На практика повече възрастни хора имат работа, като 11 държави вече са постигнали целта от Лисабонската стратегия за 50-процентна заетост на лицата на възраст 55—64 години до 2010 г. Предвид увеличението на очакваната продължителност на живота в средносрочен план ще са необходими още по-високи равнища на заетост.

За да се насърчат по-възрастните граждани да останат на пазара на труда, трябва да се повиши ефективната пенсионна възраст. Съгласно националните доклади държавите-членки започват да увеличават пенсионната възраст в рамките на схемите за задължително пенсионно осигуряване, премахват се възможностите за преждевременно прекратяване на трудовата дейност и стимулите за ранно пенсиониране. Това са важни сигнали за работодателите и наетите лица за подобряване на практиките им на управление на възрастта и за отлагане на пенсионирането. Настоящият икономически спад ще бъде изпитание за трайността на постиженията в това отношение. От решаващо значение ще бъде да се предотврати намаляването на ефективната пенсионна възраст и използването на възможности за ранно оттегляне от пазара на труда с цел справяне с нарастващата безработица.

СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ: Равнището на заетостта сред по-възрастните работещи лица (на възраст 55—64 години) достигна 45 % през 2007 г. в сравнение с 37 % през 2001 г.

Равнище на заетост на по-възрастните работници (55—64)

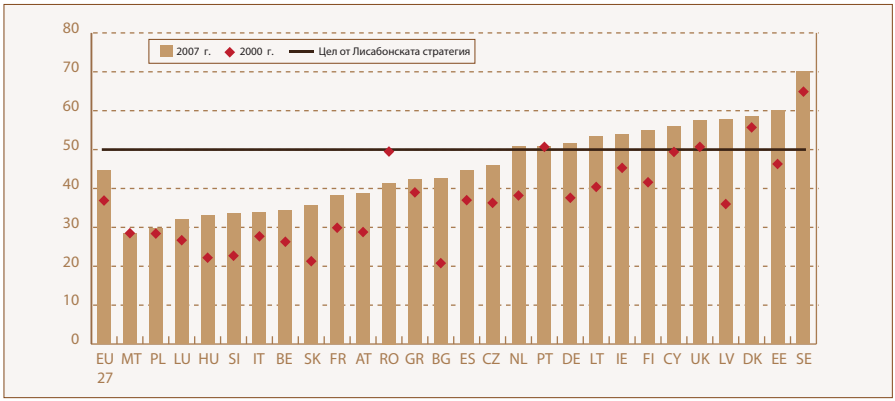

Източник: Евростат.

Гарантиране на адекватност на пенсиите

Настоящите икономически перспективи налагат необходимостта да се гарантира, че трудещите се, останали без работа за известен период, ще бъдат обхванати от пенсионната схема. Действително при реформираните системи прекъсванията в трудовата дейност могат значително да намалят адекватността, както е показано на диаграмата. По-специално, важно е да се осигури пълно покритие и да се следи адекватността на пенсиите на жените и на лицата с ниски трудови доходи.

СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ: В общи линии сегашните пенсионни системи са намалили бедността сред възрастните хора, но рискът при неомъжените възрастни жени е много по-голям от този при неженените възрастни мъже (28 % в сравнение с 20 %).

Влияние на 1-, 2- и 3-годишно прекъсване на трудовата дейност поради безработица върху бъдещия пенсионен доход

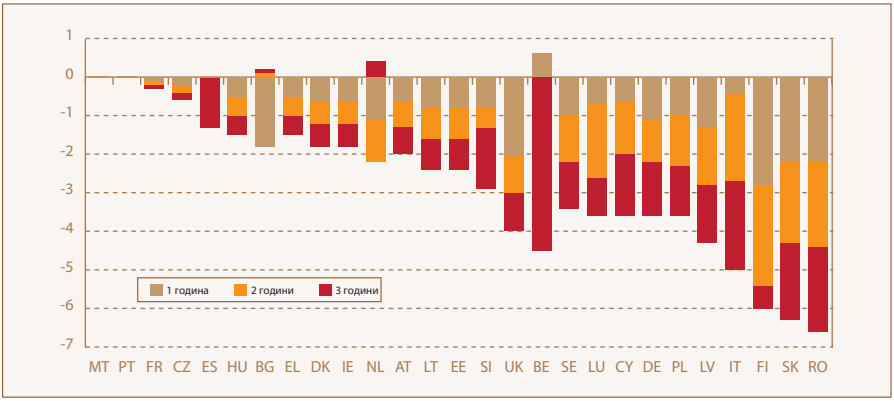

Източник: Изчисления на целевата работна подгрупа „Показатели" (ISG) относно коефициентите на заместване на дохода, извършени в рамките на модела APEX на ОИСР или на националните модели.

Забележка: Измерва се чрез разликата между нетните теоретични коефициенти на заместване на дохода — пенсионния доход в сравнение с последната получена заплата, в проценти.

Капиталови пенсионни схеми

Въпреки че в по-голямата си част капиталовите схеми все още не са особено важни за пенсиониращите се днес, като цяло значението им нараства с всеки изминал ден. Поради това в Съвместния доклад за 2009 г. се отделя сериозно внимание на обезпечаването на пенсиите на капиталов принцип.

По-специално, в него се акцентира върху необходимостта капиталовите схеми да включват резерви, които да ги предпазват срещу големи колебания. Едно от решенията се състои в намаляване на инвестиционния риск с приближаването на пенсионна възраст — известно като „инвестиционен подход на жизнения цикъл". При тази стратегия по-младите членове могат да предпочетат по-рискови продукти с по-голям шанс за по-висок трудов доход през целия живот; за разлика от тях членовете, чието пенсиониране наближава, могат да подберат продукти, като приложат по-предпазлива инвестиционна стратегия, преди да превърнат спестяванията си за пенсия в пенсионен доход.

В доклада се призовава и за подходящи решения за етапа на изплащане на пенсиите, който все още предстои да бъде определен в редица държави със схеми за задължително осигуряване. Анюитетите гарантират пожизнен доход независимо от евентуалната продължителност на живота и поради това са най-сигурното средство за обезпечаване на доход в пенсионна възраст.

Държавите-членки следва внимателно да разгледат дела от общия пенсионен доход, който се очаква да постъпи от схеми с определен размер на вноската, и да преценят дали тези схеми биха били достатъчно подходящи за всички групи от населението. Например при доброволните схеми има данни, че размерът на покритието и на вноската зависи от социално-икономическото положение на членовете на схемата.

Ако частните схеми трябва да са основен източник на пенсионен доход, то равнищата на покритието и на вноските следва да се определят съобразно това.

В допълнение, от съществено значение е наличието на добре функциониращи надзорни структури и ефективни финансови нормативни уредби. Когато пенсиите на гражданите се формират от множество източници, от първостепенно значение е те да имат достъп до обективна информация и да притежават финансови познания, за да могат да вземат информирани решения.

Влияние на кризата върху доходите от капиталови пенсионни схеми

Стратегиите с дългосрочна насоченост и нормативната уредба доведоха до ограничено въздействие на кризата върху доходите от частни пенсионни схеми при повечето от пенсиониращите се сега лица, но за някои от тях резултатите ще са под очакваните.

Разпоредби относно минималните доходи

Държавите-членки променят разпоредбите си относно минималните доходи на по-възрастните лица, за да увеличат пенсионните обезщетения и да улеснят достъпа. Поради това, че като правило обезщетенията се индексират въз основа на цените, съществуваше вероятност относителните доходи да изостанат в последните години на растеж. Въпреки това в повечето случаи относителното обезценяване е значително по-малко, отколкото можеше да се очаква. Повечето държави повишиха минималните пенсии и минималните обезщетения.

ОБЩОДОСТЪПНО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И ДЪЛГОСРОЧНИ ГРИЖИ

Държавите-членки си поставят за цел постигането на достъпно, висококачествено и устойчиво здравеопазване и дългосрочни грижи за гражданите. Доброто здраве е важна цел, тъй като то допринася за общото благосъстояние на всеки човек. В допълнение то дава възможност на хората да участват в пазара на труда, както и в обществени и политически дейности, води до намаляване на отпуските и отсъствията поради болест, до увеличаване на производителността и до отлагане на пенсионирането, което дава възможност за по-дълъг трудов живот.

СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ: Очакваната продължителност на живота сега е 82 години за жените и 76 години за мъжете. Това е последица от увеличаването на дълголетието с 4 години за жените и 5 години за мъжете през последните 20 години.

Подобряване на здравните системи

Държавите-членки застъпват тезата, че основните политики, които допринасят за добро здравословно състояние и по-дълъг професионален живот, включват ефективни политики за здравословни условия на труд, промоция на здравето, превенция на заболяванията, лечебни грижи и рехабилитация. Необходимо е и постигане на по-голяма съгласуваност между политиките в областта на икономиката, образованието, заетостта, околната среда и социалната сфера.

Държавите-членки продължават и усилията си за подобряване на ефикасността и ефективността, като няколко от тях проучват възможностите за приватизация. Дали тези реформи повишават качеството и ефикасността зависи от стимулите и от договорите със здравноосигурителните каси. На национално равнище успехът зависи от институционалния капацитет за наблюдение, регулиране, осигуряване на изравняване на рисковете и набелязване на аспектите, по които частноправните или публичноправните субекти в сектора могат да бъдат по-полезни. Необходимо е да се съгласува и предоставянето на услуги от частноправните и публичноправните субекти, за да се постигне координирано взаимодействие и да се избегне дублирането.

СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ В ЦИФРИ: През последните 20 години общите разходи за здравеопазване са се увеличили в целия ЕС. Днес те варират между 10 или повече процента от БВП в някои държави и 6 или по-малко процента — в други.

Достъп до здравеопазване за всички

Въпреки наличието на добри здравни системи, в държавите-членки продължават да съществуват поразителни неравенства в областта на здравеопазването на европейските граждани от различните социално-икономически групи и региони. Наличните данни сочат, че хората във всички страни съобщават поне за един случай през последните 12 месеца, в който са почувствали необходимост от медицинска помощ (преглед или лечение) и не са я получили, защото е трябвало

да чакат или е била твърде скъпа, или мястото на получаването ѝ е било твърде отдалечено (непредоставена медицинска помощ). Като правило, повече боледуват лицата, които имат по-ниско образование, по-скромни финансови възможности и по-неблагоприятен професионален статус. Такива неравенства водят до задълбочаване на социалното изключване и до икономическо неравенство, и свидетелстват за загуба на човешки потенциал.

Обявени от лицата неудовлетворени потребности от медицински грижи (причините са свързани с достъпа), (по квинтили в зависимост от дохода — от най-бедната една пета от населението до най-богатата една пета, в %, 2006 г.)

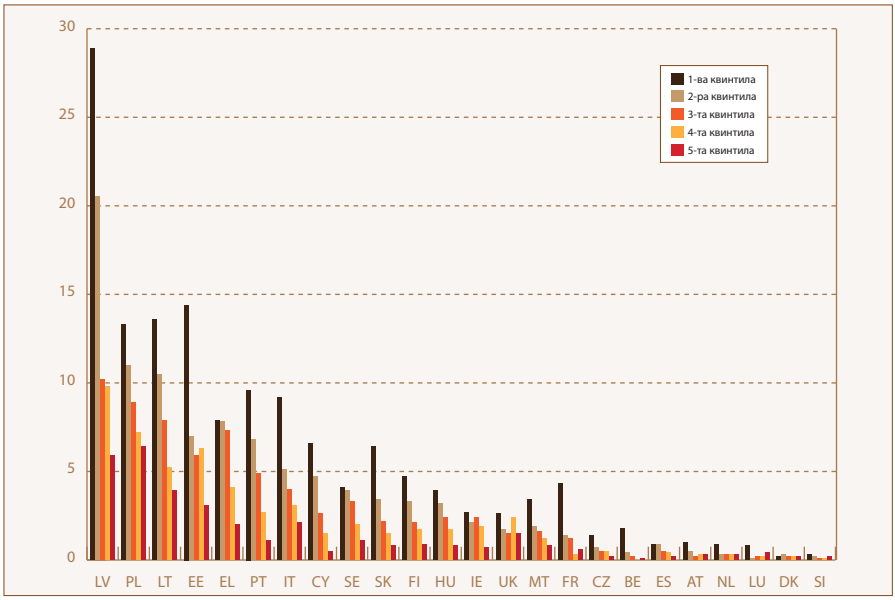

Източник: Евростат, въз основа на статистическите данни на Общността за доходите и условията на живот (EU-SILC) за 2006 г.
Причини, свързани с достъпа: чакане за помощ, заплащане за помощ, разстояние до мястото за оказване на помощ.

Държавите-членки работят за подобряване на положението чрез различни междусекторни политики, с които се цели по-добра промоция на здравето и превенция на заболяванията. В допълнение, те се стремят да включат широка гама от услуги, като тези в сферата на образованието, жилищата и заетостта. Нещо повече, всички държави гледат на засилването на първичната помощ като на начин за подобряване на достъпа и за осигуряване на координация на помощта и като на принос към устойчивостта.

Но тъй като на здравното лечение — и по-специално на болничните грижи — се пада най-големият дял от разходите, за промоция и превенция се определя сравнително малка част от разходите, в сравнение с техните цели. В допълнение, недостигът на общопрактикуващи лекари и медицински сестри в много държави може да направи постигането на тези цели по-трудно.

Качество на здравеопазването

Въпросите на качеството заемат все по-важно място в дневния ред на държавите-членки, като някои от тях предприемат инициативи с цел да се осигурят на гражданите висококачествени и безопасни превантивни грижи и лечение. Например бяха разработени и въведени стандарти за качество или клинични насоки чрез използване на медицина, основана на доказателства, или оценка на здравните технологии.

Едва няколко държави обаче обявиха безопасността на пациентите — един от основните елементи на качеството — за свой главен приоритет и създадоха подходящи структури и системи. Наблюдават се огромни различия между държавите-членки: някои от тях са постигнали напредък в прилагането на стратегии за качество и безопасност и на подход, насочен към пациентите, докато други са в самото начало на този процес. Възможно е тези различия да се дължат на ограничените ресурси, заделяни за здравеопазването, и на недостатъчната осведоменост за евентуалните ползи от висококачествената помощ в дългосрочен план.

Устойчивост и координация

Както беше споменато по-горе, проблемът с недостига на персонал в здравеопазването продължава да съществува и вероятно ще се изостри още повече със застаряването на населението. Това поставя въпроса за устойчивостта на системата. Следователно държавите-членки следва да предприемат мерки за набиране, квалификация и преквалификация на специалисти в областта на здравеопазването на всички равнища.

В допълнение, страните постигнаха напредък в създаването на интегриран подход за управление на хроничните заболявания, но остава да се направи още много, за да се подобри координацията между различните управленски равнища, между видовете медицински грижи, между здравните и социалните грижи, между предоставянето на грижи от публичноправни и частноправни субекти, между обществения и третия сектор. Това се отнася в още по-голяма степен за дългосрочните грижи.

Дългосрочни грижи

По-голямата очаквана продължителност на живота и социално-икономическите промени обуславят търсенето на дългосрочни грижи. Поради това държавите-членки се стремят да определят устойчиво съчетание от средства за финансиране, като понастоящем делът на частните източници на финансови средства е относително висок. Такива източници могат да бъдат частни здравноосигурителни каси или плащания на домакинствата.

Нуждаещите се от чужда помощ лица предпочитат дългосрочните грижи в домашна среда или в местната общност пред институционалните грижи, но в много държави на последните се падат повече от половината от публичните разходи. Освен това, както в здравеопазването, нужни са действия за справяне с очаквания недостиг на работна ръка в сектора на дългосрочните грижи (професионална грижа), както и за намиране на начини за подкрепа на семействата или лицата, полагащи домашни грижи без заплащане.

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Ключови послания от новите НСД на държавите-членки, които очертават стратегиите за насърчаване на общите социални цели на ЕС:

- ЕС може да се опре на ценностите на солидарността, които са в основата на социалните му политики, както и на напредъка в структурните реформи, за да смекчи последиците от икономическата криза и да спомогне за възстановяването от нея. От първостепенно значение е по-нататъшното укрепване на положителното взаимодействие с мерките за растеж и работни места, по-специално като се създаде възможност системите за социална закрила да изпълняват в пълна степен ролята си на стабилизиращи фактори. За да се превъзмогнат отрицателните последици за заетостта и социалното сближаване, следва да се продължат дългосрочните реформи, които да се уравновесят с краткосрочни мерки за предотвратяване на загубата на работни места и за подкрепяне на доходите на домакинствата. Неотдавнашните структурни реформи в областта на социалната сигурност дадоха резултат — осигурена беше заетост за повече хора, увеличиха се стимулите за работа и гъвкавостта на пазарите на труда, удължи се трудовият живот и се засили икономическият растеж. Нужен е силен и съгласуван отклик от страна на ЕС, като Европейският план за икономическо възстановяване съдържа важни указания в това отношение.

- Необходимо е гъвкаво и своевременно използване на целия потенциал на Европейския социален фонд за смекчаване на социалните последици от кризата чрез подпомагане на бързото завръщане на безработните на пазара на труда и насочване на усилията към най-уязвимите лица. За това ще спомогнат опростеното използване на структурните фондове и подобреното съгласуване със социалните политики. Комисията ще издава редовен бюлетин, в който ще се следят социалните тенденции. Докладите на държавите-членки могат да улеснят обмена на информация и опит по въпросите на политиките в рамките на комитет „Социална закрила“.

- Следва да се прилагат всеобхватни стратегии за активно приобщаване, в които се съчетават и уравновесяват мерки за осигуряване на способстващи за приобщаване пазари на труда, достъп до качествени услуги и адекватни минимални доходи. Трябва да се подпомагат усилията на държавите-членки за прилагане на всеобхватни стратегии срещу бедността и социалното изключване на децата, включващи качествени, достъпни и финансово постижими грижи за децата. Необходимо е да се продължи работата за справяне с бездомността като изключително тежка форма на социално изключване, за преодоляване на множеството аспекти на неравностойното положение, в което се намират ромите, и на податливостта им на социално изключване, както и за стимулиране на социалното приобщаване на мигрантите. Нужна е бдителност, тъй като могат да се появят нови рискови групи — например млади работници и нови участници на пазара на труда — както и да възникнат нови рискове.

- Дългосрочната адекватност и устойчивост на пенсионните системи зависят от по-нататъшните усилия за постигане на целта от Лисабонската стратегия за 50-процентно равнище на заетост на по-възрастните работници въпреки икономическия спад. Важно е да се осигури пълно обхващане и да се следи адекватността на пенсиите, по-специално по отношение на жените и нископлатените работещи лица. Стратегиите с дългосрочна насоченост и нормативната уредба доведоха до ограничено въздействие на кризата върху доходите от частни пенсионни схеми при повечето от пенсиониращите се сега лица, но за някои от тях е възможно резултатите да са под очакваните. Ще е нужно преразглеждане на механизмите на капиталовите схеми, за да се повиши способността им да се справят с риска на етапите инвестиране и изплащане и да се подобри обхватът им, за да могат да реализират в пълна степен мощта си за справяне със застаряването на населението.

- Държавите-членки се стремят да подобрят икономическата ефективност на здравеопазването и да намалят неравенството в здравния сектор чрез повишено внимание към първичната помощ, превенцията, промоцията на здравето, по-добрата координация и рационалното използване на ресурсите. Нужно е тези стратегии да се следват постриктно, по-специално там, където здравните системи изпитват недостиг на ресурси. Това предполага и справяне с потенциалния недостиг на персонал в здравеопазването чрез мерки за набиране, квалификация, преквалификация и развитие на специалисти в областта на здравеопазването на всички равнища.

- Държавите-членки се стремят също така да създадат и укрепят системи за качествени дългосрочни грижи, да изградят стабилна финансова основа, да подобрят координацията и да осигурят достатъчно човешки ресурси, както и подкрепа за лицата, полагащи домашни грижи без заплащане.

- Настоящият цикъл на отворения метод на координация (ОМК) в социалната сфера ще продължи до 2010 г., която е и целевата година за Лисабонската стратегия. За достигане на договорените цели по отношение на социалната закрила и социалното приобщаване ще е нужна силна ангажираност, която ще бъде потвърдена през 2010 г. — Европейската година за борба с бедността и социалното изключване. Макар че решението за определяне на национални количествено измерими цели и тяхното дефиниране остава основна отговорност на държавите-членки, положителната роля на ОМК в социалната сфера би могла да се засили допълнително чрез определяне на националните цели въз основа на надеждни данни. Следва да се обърне по-голямо внимание на качественото и непрекъснато участие на заинтересованите лица и на включването на социалните съображения във всички политики, *inter alia* чрез оценката на социалното въздействие като основна част от цялостните оценки на въздействието.

НАУЧЕТЕ ПОВЕЧЕ

Съвместен доклад относно социалната закрила и социалното приобщаване за 2009 г. (Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2009) (на английски език)	
Национални стратегически доклади (National strategic reports) (на английски език)	http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/strategy_reports_en.htm
Социалното приобщаване в ЕС (Social inclusion in the EU) (на английски език)	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=437&langId=en
Социалната закрила в ЕС (Social protection in the EU) (на английски език)	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=443&langId=en
Европейската година за борба с бедността и социалното изключване (European Year for Combating Poverty and Social Exclusion)	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=637
Европейски социален фонд (European Social Fund) (на английски език)	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=325&langId=en
European Economic Recovery Plan (Европейски план за икономическо възстановяване) (на английски език)	http://ec.europa.eu/economy_finance/thematic_articles/article13502_en.htm

Европейска комисия

СЪВМЕСТЕН ДОКЛАД ОТНОСНО СОЦИАЛНАТА ЗАКРИЛА И СОЦИАЛНОТО ПРИОБЩАВАНЕ ЗА 2009 г. — РЕЗЮМЕ
Социално приобщаване, пенсии, здравеопазване и дългосрочни грижи

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз

2009 г. — 24 стр. — 14,8 x 21 см

ISBN 978-92-79-13151-6
doi:10.2767/44603

Тази листовка представя резюме на Съвместния доклад относно социалната закрила и социалното приобщаване за 2009 г. Тя е изготвена въз основа на националните стратегически доклади, които очертават националните приоритети по отношение на социалната закрила и социалното приобщаване, и предлага преглед на основните тенденции в тази област на равнище Европейски съюз и на национално равнище.
Тази публикация е отпечатана на хартиен носител на всички официални езици на ЕС.

Как да получите публикации на Европейския съюз?

Платени публикации:

- чрез EU Bookshop (http://bookshop.europa.eu);
- от близката книжарница, като посочите заглавието, името на издателя и/или ISBN номера;
- като се обърнете пряко към един от нашите разпространители.

За да получите координатите им, посетете следния адрес: http://bookshop.europa.eu или изпратете факс на следния номер: +352 2929-42758.

Безплатни публикации:

- чрез EU Bookshop (http://bookshop.europa.eu);
- от представителствата или делегациите на Европейската комисия.

За да получите координатите им, посетете следния адрес: http://ec.europa.eu/ или изпратете факс на следния номер: +352 2929-42758.

KE-31-09-121-BG-C

Вие се интересувате от **публикациите** на генерална дирекция „Заетост, социални въпроси и равни възможности“?

Можете да ги изтеглите от интернет или да се абонирате безплатно за тях на адрес:
http://ec.europa.eu/social/publications

Можете също така да се абонирате за безплатния бюлетин на Европейската комисия „Социална Европа“ на адрес
http://ec.europa.eu/social/e-newsletter

http://ec.europa.eu/social

Служба за публикации

ISBN 978-92-79-13151-6